

La mirada dels experts europeus: Res no és innocent

Antropòlegs i arquitectes urgeixen a canviar el discurs i incorporar noves tecnologies

SÍLVIA MARIMON Valle de Los Caídos 31/10/2018 20:35

L'entrada de la basílica del Valle de los Caídos, sota la gran creu. / JAVIER BARBANCHO

“És més sofisticat, més intel·ligent del que ens pensàvem”, reflexiona l'arquitecta Elizabeth Sikiaridi, responsable amb Frans Vogelaar d'Hybrid Space Lab, un estudi amb seu a Berlín que es dedica a transformar espais i monuments. “Les parets són nues, no hi ha infografia, i això és encara més perillós”, diu. Sikiaridi, amb altres artistes, investigadors i arquitectes d'arreu del món, participa en el projecte independent Deep Space, que vol repensar el Valle de los Caídos. Tots, amb l'antropòleg Francisco Ferrándiz, un dels experts que el 2011 va formar part de la comissió creada per Zapatero per analitzar el futur del monument franquista, fan una “contravisita” al mausoleu.

Si els monjos destaquen que al mosaic que decora la cúpula hi ha “espanyols i cristians”, Ferrándiz en detalla el contingut “ofensiu”: “Equipara els màrtirs de la Guerra Civil, que són del bàndol franquista [hi ha banderes i detalls que indiquen on van caure], amb els sants que pugen cap a Déu”. A la cúpula hi ha un canó amb un efecte visual curiós: es clava a la nuca i segueix els moviments del visitant. “Quan vam fer l'informe vam demanar que es tragués el focus de la cúpula, i els monjos van il·luminar millor la tomba de Franco”, explica Ferrándiz. Els experts no van poder entrar a les criptes on hi ha les restes de 33.847 persones, víctimes dels dos bàndols. Entre 1959 i 1983 es van fer 491 viatges amb els cossos exhumats d'arreu d'Espanya. “Més de 12.000 no tenen nom -diu Ferrándiz-. Quan vam venir els monjos es van retirar per resar en contra nostra”.

Els morts estan distribuïts en cinc pisos, a banda i banda de la basílica, alguns de forma individual i d'altres en caixes de quinze. "No hi ha cap manteniment ni protocol", afegeix l'antropòleg. Els monjos expliquen que el Valle de los Caídos, en part, el van construir els soldats de la Guerra Civil, però no especifiquen que tots van ser del bàndol dels perdedors. No va ser fàcil fer realitat el somni grandiloqüent de Franco. Per excavar la cripta subterrània a la roca de granit -té 260 metres de longitud- es van necessitar més de 3.000 operaris. La cripta va ser ampliada el 1949 perquè a Franco el va decebre el primer projecte: no era tan grandios com esperava. La construcció es va iniciar el 1941 i es va acabar el 1959, i la guia diu que s'hi van arribar a invertir 5.500 milions de pessetes el 1975: "Una part difícilment avaluable va ser sufragada mitjançant els donatius que es van rebre per la guerra", detalla. Hi ha sis capelles dedicades a verges patrones de l'exèrcit i diferents al·legories de les forces armades custodien l'últim tram de la nau. Ni rastre de "la bellesa positiva" que destaca la guia.

Als experts que han vingut d'arreu del món els costa entendre que tot plegat estigui pagat amb diner públic: "Escandalitza el desvergonyiment del discurs d'aquí; és un discurs ranci, amb idees molt velles -reflexiona Paul Ingendaay, periodista del *Frankfurter Allgemeine*-. La família de Franco ha tingut poder durant molts anys, tenen privilegis que no haurien de tenir; això seria impensable a Alemanya". Ara bé, no és fàcil repensar el Valle de los Caídos. "És molt complex i s'ha de contextualitzar -reflexiona Marie-Louise Ryback-Jansen, de l'Institute for Historical Justice and Reconciliation-. A Alemanya van necessitar 50 anys per canviar el discurs narratiu de la residència de Hitler, i actualment hi ha molta polèmica al monument Stone Mountain, als Estats Units [que ret homenatge als líders de la Confederació que representaven els estats esclavistes]".

Píxels a la pedra

Els experts proposen aplicar "el píxel a la pedra": projectar exposicions, amb l'ajuda de noves tecnologies, o fer monuments temporals que ajudin el visitant. "Volem acompanyar el monument en la seva ruïna -diu Ferrándiz-. Les escultures ja s'estan autodestruïnt". El dictador estava convençut que les pedres desafiarien el temps però no ha sigut així: no es pot anar pel camí que puja fins a la base de la creu perquè hi ha despreniments. L'Estat s'ha gastat més de 20,3 milions d'euros des del 2008 fins a l'actualitat, pràcticament el doble del que ha ingressat. (Si no s'entra en horari de missa, l'entrada costa 9 euros.) Els experts urgeixen a canviar el discurs narratiu. El risc és, per exemple, la conclusió a la qual arriba una jubilada britànica després de visitar el monument: "Doncs al capdavall Franco no era tan terrible".